

Tyutor kim?

Sitora Mirpulatova Mirqosimovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Turizm fakulteti tyutori
+998993047504
sitora_mirpulatova@gmail.com

ABSTRACT

Tyutor - bu oliy ta'lim muassasasida faoliyat yuritadigan, tegishli malaka talablarigajavob beradigan, yuksak axloqiy fazllatlarga ega bo'lgan xodim bo'lib, o.ziga biriktirilgan guruh talabalarining ta'lim olishlarida, shuningdek, darsdan bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etishlarida ko'maklashadi, ularni insonparvarlik, adolat, mehnatsevarlik, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, beshta muhim tashabbus doirasida tashkil etilgan to'garak va klublarga jalb etish, ta'lim olish jarayonida ytzaga keladigan barcha masala va muammoni o'rnatilgan tartibda bartaraf etishga qaratilgan faoliyatni olib boradi. Tyutor talabalar turar joylarida, ij aradagi va xususiy xonadonlarda yashovchi talabalarning yashash manzillariga muntazam borib, u yerda yaratilgan sharoitlar va talabalarining muammolarini o'rganib borish va ulami yaxshilash choralarini ko'rish faoliyati bilan shug'ullanadi. Tyutor o'z faoliyatida amaldagi qonun hujjatlari, oliy ta'lim muassasasi ichki tartib va odob-axloq qoidalari hamda ushbu nizomga rioya etadi. Ushbu maqolada tyutorlik lavozimiga urg'u berilgan.

Key words: tyutor, maslahatchi, tadbirkor, tashabbuskor, instruktor, huquqiy majburiyatlar.

INTRODUCTION

Vazirlar Mahkamasining “Respublika oliy ta'lim muassasalarida talabalarni turar joy bilan qamrab olish darajasini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori qabul qilindi.

Qarorga ko'ra, 2021-yil 1-sentabrdan boshlab:

- talabalar bilan ishlash bo'yicha “guruh murabbiyi” instituti bekor qilinadi;
- 1–3-kurs talabalarining muammolarini bartaraf etishda yaqindan yordam ko'rsatuvchi tyutorlarni biriktirish amaliyoti yo'lga qo'yiladi;
- har 120-150 nafar talabaga Inta shtat birligi hisobida tyutor lavozimi kiritiladi hamda uning oylik maoshi “O'qituvchi-stajor” bazaviy lavozim maoshiga tenglashtiriladi;

• Tyutorlar talabalarning ma'naviy va ijtimoiy holatini doimiy ravishda tahlil qilib boradi va ularga mavjud muammolarni bartaraf etishda yaqindan yordam beradi.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi "Ma'naviyat va ma'rifat" markazi tuzilmasida. Tyutorlar faoliyatini muvofiqlashtirish va monitoring qilish bo'limi tashkil etiladi.

Ushbu qaror bilan uzoq vaqtdan beri kutilgan bir qator tizimli yangilik va o'zgarishlar kiritildi. Ular qatorida 2021 yil 1 sentabrdan boshlab talabalar bilan ishlash bo'yicha "guruh murabbiyi" instituti bekor qilinib, uning o'rniga talabalar bilan ishlaydigan "tyutorlar" amaliyoti yo'lga qo'yildi.

Kundalik ta'lim leksikonimizga "tyutor" tushunchasi kirib kelar ekan, uning mazmuni nimadan iborat?

Avvalambor, "tyutor" ("tutor") tom ma'noda ustoz, murabbiy, instruktor – yo'l ko'rsatuvchi ma'nolarida qo'llaniladi. Tyutor birinchi navbatda, ma'lum bir sohaning mutaxassisi bo'lib, uning asosiy vazifasi talabaga muayyan bilim va ko'nikmalar berishdan iborat.

Kengroq ma'noda esa, tyutor talabaga o'quv jarayoni davomida o'z salohiyatini namoyon qilish, o'zini yanada yaxshiroq anglash, o'qish va hayotda to'g'ri qaror qabul qilish va tanlashni o'rgatadi. U talabaga har bir qadam va harakatlarining oqibatlarini anglash, hayotda o'z qiziqishlarini topishga yordam beradi.

Buning uchun tyutor o'z tarbiyachilarining qiziqish va moyilliklarini, muammo va qiyinchiliklarini chuqur tahlil qiladi. U talabaning atrofidagi intellektual va psixologik muhitni sinchkovlik bilan o'rganadi. Bir so'z bilan aytganda, tyutor talaba va ta'lim jarayoni o'rtasidagi bog'lovchi kuch hisoblanadi. Uning yordamida o'qish qiziqarli va samarali jarayonga aylanishi lozim.

Tyutorlik usuli qadimgi Yunonistonda ham asosiy ta'lim jarayoniga yordam sifatida yo'lga qo'yilgan edi. Hozirda dunyoning ko'plab mamlakatlarida tyutorlik uchun maxsus o'qitiladi, diplom beriladi. Masalan, Rossiyada pedagogika sohasiga ixtisoslashtirilgan oliygohlarda bakalavr va magistratura bo'yicha maxsus tyutorlik kurslari bor. Tyutorlik markazlari va assotsiatsiyalar faoliyat yuritadi.

Bu ko'hna usul zamonaviy dunyoda turli shakllarda (formal va noformal, o'quv xonasida yoki masofaviy tarzda) qo'llaniladi. Tyutorlik, albatta, formal o'quv jarayonidan farq qiladi. U yengilroq, moslashuvchan shaklda amalga oshiriladi.

Tyutorlar – bu yuksak mas'uliyat egalari hisoblanadi. Zero, tyutor dunyoqarashi endi shakllanayotgan talaba bilan muntazam tarzda ishlaydi. Bunday mutaxassisning asosiy vazifasi – boshqa odamga o'qishni samarali va qiziqarli jarayonga aylantirishga

yordam berish. Tyutor ham butun guruh bilan, ham individual tarzda ishlashi kerak bo'ladi.

Ilmning qaysi sohalariga urg'u berish, kelajakda kasb tanlash, kerak bo'lsa, boshqa mutaxassislikka mo'ljal olish, o'qish va kundalik hayot o'rtasida muvozanatni o'rnatish, vaqtini menejment qilish masalalarida talabalarga ta'sir qilish ham tyutorning vazifasidir.

Yaxshi tyutor – bu talabaga yelkadosh murabbiy va mohir konsultantdir. U talabaning kuchli taraflarini, zaxiradagi qobiliyatlarini yuzaga chiqarib, kamchiliklari ustida ishlashni o'rgatadi. (*S.Usmanov, Axborot xizmati rahbari*)

I. Umumiy qoidalar

2. Ushbu Nizom davlat oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilan ishlashning yangi tizimi - tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi, tyutorlikning maqsad va vazifalari, huquq va majburiyatlarini belgilaydi.

3.. 4. Quyidagi holatlarda tyutorlik faoliyatini amalga oshirishga yo'l qo'yilmaydi: ta'lim muassasasi tomonidan tyutor etib belgilanmagan shaxslar tomonidan tyutorlik faoliyatini amalga oshirish; belgilangan me'yor va talablarga javob bermaydigan, bilim va tafakkur doirasi tyutorlik kasbiga munosib bo'lmagan mutaxassislarni tyutorlik lavozimiga tayinlash; 5. Ta'lim muassasalarida tyutorlar faoliyatiga umumiy rahbarlikni Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor (o'rinbosar) amalga oshiradi.

II bob.

Tyutorlik faoliyatining maqsad va vazifalari. Quyidagilar: tyutorlik faoliyatining asosiy maqsadlari hisoblanadi: ta'lim va tarbiya jarayoni uyg'unligini samarali tashkil etish; ta'lim muassasasi va talabalar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish; talabalarga ijtimoiy-ma'naviy va psixologik yordam ko'rsatgan holda o'zini yanada yaxshiroq anglash, o'qish va hayotda to'g'ri qaror qabul qilish, tanlagan kasbiga muhabbatni oshirish; ta'lim muassasalaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish, o'quvchilar davomatini yaxshilash bilan bog'liq masalalarda Jamoat kengashi va mahallaning o'zini kuchaytirish. talabalarning dars mashg'ulotlarini o'zlashtirib borishini tahlil qilish va darsdan bo'sh vaqtlarini mazmunli o'tkazishlarini ta'minlash; ularning ijtimoiy (oilaviy) holatidan doimiy xabardor bo'lishdan iborat' 7. Quyidagilar tyutorlik faoliyatining asosiy vazifalari hisoblanadi: a) ma'naviy-ma'rifiy va axloqiy-tarbiya sohasida: muntazam ravishda talabalarning ota-onasi bilan davra suhbatlari, uchrashuvlar tashkil etish hamda ota-onalarning farzandlar tarbiyasidagi o'zini, majburiyati, mas'uliyati va farzandlar bilan o'zaro munosabatlarini mustahkamlashga ko'maklashish, ularning ta'lim tizimidagi islohotlar haqida ma'lumotga ega bo'lishlarini ta'minlash; ta'lim muassasasidagi ta'lim-tarbiya sifatini o'rnatish va ularni yanada takomillashtirishga oid tadbirlarni amalga oshirish; qonunchilik talabalaridan

kelib chiqib ta'lim muassasasiga yaqin hududlarda alkogolli va tamaki mahsulotlari sotilishiga yo'l qo'ymaslik bo'yicha ta'lim muassasasi rahbariyatiga takliflar kiritish; oila, mahalla, ta'lim muassasasi hamkorligini yanada kuchaytirishga doir uslubiy asoslarni yaratish; „Birinci kurs maktabi“ tadbirlarini yuqori saviyada tashkil etishda faol ishtirok etish; ta'lim muassasasining odob-axloq qoidalari, komrpsiyaga qarshi kurashish Dasturi (siyosati), ta'lim muassasasining ichki mehnat tartibi qoidalari hamda boshqa lokal hujjatlar bilan o'ziga birlashtirilgan talabalarni tanishtirish; psixolog bilan birgalikda talabalarning ijtimoiy-psixologik portretini shakllantirish; talabalarda milliy va umuminsoniy qadriyatlar va milliy qonunchiligimizga hurmat, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash; talabalarni boy tarixiy, milliy va diniy an'analarimizga yot bo'lgan illatlar, ya'ni terrorizm, separatizm, prozelitizm, diniy aqidaparastlik, missionerlik, „ommaviy madaniyat“, narkomaniya, uyushgan jinoyatchilik va boshqa illatlarga murosasizlik hamda ularga qarshi kurash ruhida tarbiyalash; talabalarning qonuniy manfaatini himoya qilish, yaratilayotgan sharoitlardan foydalanish imkoniyatini yetkazish, ularning muammolarini bartaraf etishda bayonnomalarni shakllantirib, amaliy yordam ko'rsatish hamda o'qishi, ilm-fan bilan shug'ullanishi, yashashi va dam olishi uchun tegishli choralarni ko'rib borish; talabalarni darsdan bo'sh vaqtlarda besh muhim tashabbus doirasidagi klub, to'garak va tanlovlarga jalb qilish, ularning ta'lim muassasasi hayotidagi ijtimoiysiyosiy va madaniy tadbirlardagi ishtirokini ta'minlash; nogironligi bo'lgan, yetim, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan va kam ta'minlangan talabalarga alohida g'amxo'rlik qilish, ularga tegishli tartibda ijtimoiy, ma'naviy va psixologik yordam berish choralarni ko'rish; iste'dodli va iqtidorli talabalarni aniqlash va ularni respublika va xalqaro tanlovlarga maqsadli tayyorlash, iqtidorli talabalarni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va nomdor davlat stipendiyalariga tavsiya etish; o'zlashtirish ko'rsatgichi past hamda tarbiyasi og'ir talabalar bilan tizimli ishlarni olib borish; shuningdek, talabalar turar joylarida, ijara va xususiy xonadonlarda yashovchi talabalarning yashash manzillariga muntazam borib u yerda yaratilgan sharoitlarni o'rganib borish va ularni yaxshilash bo'yicha mutasaddilarga taklif kiritish; talaba tomonidan odob-axloq qoidalari va boshqa qoidalar buzilganda unga nisbatan chora ko'rish to'g'risida ta'lim muassasasi va fakultet rahbariyatiga taklif kiritish; ta'lim muassasasi, shahar va respublika doirasida tashkil etiladigan tadbirlarga talabalarni tartib va intizom, uyushqoqlik bilan olib kelish va ishtiroklarini ta'minlash; talabaning axloqiy, ma'naviy-ma'rifiy xususiyatlarini va u haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni yorituvchi yig'ma jild hamda "Axborot va murabbiylik soati" darsiva ish rejasidagi turli xil tadbirlarni qayd qilish jurnalini elektron tutish va yuritib borish. b) O'quv va o'qish-uslubiy sohada: talabalarning darslarga qatnashishlari bo'yicha kunlik davomatini yuritib borish, ular tomonidan sababsiz qoldirilgan dars mashg'ulotlari yuzasidan tegishli choralar ko'rish bo'yicha fakultet dekanatiga bildiri kiritib borish; talabalarning darslarni o'zlashtirish darajalarini nazorat qilib borish,

innovatsion ta'lim texnologiyalari va o'quv-uslubiy materiallar, axborot-resurslari bilan ta'minlashga hamda ushbu manbalardan keng va unumli foydalanishga ko'maklashish; talaba haqida fakultet dekanatiga tushayotgan ma'lumot asosida guruh sardori bilan birgalikda professor-o'qituvchilar bilan suhbatlashish, o'zlashtirishi past talabaga yordamlashib, o'zlashtirish ko'rsatkichi 1'uqori bo'lgan talabani unga biriktirish, qo'shimcha darslar va maslahatlar tashkil etish, fanlar bo'yicha akademik qarzdorliklarni belgilangan muddatda topshirishini nazorat qilish. v) Ilm-fan, innovatsiya va tadqiqotlar sohasida: iste'dodli va iqtidorli talabalarni aniqlash va ulami maqsadli tayyorlash hamda ilmiy to'garaklar, innovatsion startaplarga va klublarga jalb etish; talabalarni turli ilmiy tadbirlar: konferensiyalar, seminarlar, respublika va xalqaro miqyosdagi olimpiadalar va forumlarda ishtirok etishlarini uyushtirish; talabalarning xalqaro grantlar va loyihalarda qatnashishlariga ko'mak berish va rag'batlantirish, ilm-fan hamda tadqiqotlarda faol ishtirok etayotgan talabalarni ta'lim muassasasi rahbariyati va jamoat tashkilotlari tomonidan rag'batlantirilishini tashkil etish; talabalarga ilmiy maqolalar yozishda maslahatlar berish va chop etishda yordam ko'rsatish, ulami kelgusida ilmiy faoliyat olib borishlariga yaqindan yordam berish. 8. Tyutorlar quyidagi huquqlarga ega: o.ziga biriktirilgan talabalarning darslarini, talaba davomati va dars sifatining monitoringini olib borish maqsadida kuzatish; TTJga joylashishlari uchun talabalarga e'lon berish va ular tomonidan tegishli hujjatlarni yig'ib taqdim etish hamda tashkil etiladigan komissiya yig'ilishida talabalarning ishtirokini ta'minlash; talabaning talabalar turar joyidan chiqarilishiga rozilik berish, ularning yashash sharoitlarini yaxshilash bo'yicha takliflar kiritish; o'quv-tarbiyaviy sohalardagi muammolarini bartaraf etish bo'yicha fakultet dekanati bilan hamkorlikda ishlash;

Madaniy-ma'rifiy tadbirlar va sport musobaqalarini o'tkazishda dekanat, rektorat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qilish; talabaga tavsifiroma va akademik ta'vil berish masalasini hal etishda ishtirok etish, talaba haqidagi fakultetda mavjud ma'lumotlardan to'la foydalanish; talabaning darslariga qatnashishi, o'zlashtirish va ijtimoiy hayotidagi rolga oid takliflarni fakultet dekanatiga kiritish, talabaning rag'batlantirilishi yoki jazolanishi va maxsus stipendiyalarga loyiqqligi bo'yicha xulosa berish; Yoshlar ittifoqi boshlang'ich tashkiloti, Kasaba uyushmasi va Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi bilan birgalikdotalaba bilimini odilona baholashni nazorat qilish; Tyutor qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin. 9. Tyutorlar quyidagi majburiyatlarni bajaradilar: talabalarning ma'naviy, axloqiy va kasbiy tarbiyasi bilan muntazam shug'ullanish; o'z mahorati, kasbiy tayyorgarligi, nazariy bilim va ish tajribasini doimiy ravishda oshirib borish; talabalarning sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini hurmat qilish; ta'lim muassasasida professor-o'qituvchilar tomonidan talabaning obro'e'tibori va nufuziga dog' tushirishning oldini olish; talabalarning psixologik va o'ziga xos xususiyatlarini, jismoniy va ruhiy

salomatligini, fiziologik rivojlanishini hisobga olishi, jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan shaxslarni o'qitish uchun shart-sharoitlar yaratilishiga e'tibor qaratish; tyutorlik guruhlaridagi talabalarning ma'lumotlar bazasini yaratish va fakultetga taqdim etish; talabalar haqidagi shaxsiy ma'lumotlarni ularning roziligisiz oshkor qilmaslik; tyutorlik guruhidagi talabalar turar joyi, liaru, yaqin qarindoshi va o'z uyida istiqomat qiluvchi talabalarning yashash sharoitidan doimiy xabardor bo'lish; talabalarning to'garak va klublarga a'zoliqini maksimal darajada ta'minlash va ularning ushbu to'garaklar faoliyatidagi ishtiroki monitoringini yuritish; o'ziga birlashtirilgan akademik guruhlardagi talabalar bilan muntazam (guruhlarda va yakka tartibda) suhbatlar o'tkazib borish; talabalar va ularning ota-onasini yoki boshqa qonuniy vakillarini oliy ta'lim muassasasi ustavi, ichki tartib, odob-axloq hamda TTJdan foydalanish qoidalari va ta'lim faoliyatini tartibga soluvchi boshqa hujjatlar bilan tanishtirishi;

Akademik guruhlarda dars jadvali asosida har haftada bir marta "Axborot va murabbiylik soati", "Soft skills" treninglari o'tilishini tashkil etish hamda uning samaradorligini ta'minlash ; talabalar bilan bog'liq favqulodda muammoli vaziyatlar yuzasidan zudlik bilan fakultet dekaniga axborot berish; talabalar o'rtasida huquqbuzarlik, jinoyatchilik va diniy ekstremizmning oldini olish bo'yicha soha mutaxassislari ishtirokida muntazam tushuntirish ishlarini olib borish; alkogol, tamaki va psixotrop vositalar iste'mol qilishning zararli oqibatlari xususida doimiy profilaktik ishlarni tashkil etish; moddiy yordamga muhtoj talabalarini aniqlash, ularni ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlash bo'yicha fakultet dekaniga taklif kiritish' Tyutor o'z faoliyatida amaldagi qonun hujjatlari, oliy ta'lim muassasasi ichki tartib va odob-axloq qoidalari hamda ushbu nizomga muvofiq boshqa majburiyatlarni bajaradi.

IV bob. Tyutorlik faoliyatini tashkil etish va boshqarish

10. Tyutorlik faoliyati bu ta'lim muassasasi pedagog xodimlarining kasbiy faoliyatidagi muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

11. Ta'lim muassasasida tyutorlar faoliyati belgilangan shtat ajratilgan holda individual mehnat shartnomasini tuzish orqali amalga oshiriladi.

12. Tyutorlar faoliyati xodimlarning asosiy mehnat faoliyati bo'lib, bunda tyutorlik uchun bazaviy oliy ma'lumot to'g'risidagi hujjat talab etiladi. Tyutorlik faoliyatiga jalb qilingan xodimlarga oylik maoshi stajor o'qituvchi ish haqi me'yorlari doirasida belgilanishi mumkin.

13. Tyutorlarga talabalar birlashtirilganda ularning soni qoida tariqasida 120-150 nafar atrofida bo'ladi.

14. Tyutorlar faoliyati tegishlilik bo'yicha fakultet dekanlari tomonidan muvofiq qilashtirilgan lib boriladi.

15. Tyutorlar o'z faoliyatida Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor oldida hisobdordirlar.

16. Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor tomonidan tyutorlar faoliyatiga oid hisobotlar har chorakda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Ma'naviyat va ma'rifat markaziga elektron taqdim etib boriladi.

17. Tyutorlar o'ziga birlashtirilgan akademik guruhlarda talabalar bilan samarali ish olib borishiga qarab oliy

ta'lim muassasalarining budj etdan tashqari mablag'lari hisobidan qo'shimcha ravishda moddiy rag'batlantirib borilishi mumkin.

V bob. Tyutorlarga qo'yiladigan talablar va ularni lavozimiga tayinlash 18. a) Tyutorlar oliy ma'lumotga ega bo'lishi (ilmiy daraja va ilmiy unvonga ega shaxs larga afzalliklar beriladi); b) 25 yoshdan kichik, 55 yoshdan (ayollar uchun 50 yosh) katta bo'lmasligi; v) pedagogik va psixologik, o'quv-tarbiyaviy, o'quv-uslubiy, ta'lim tizimida boshqaruv faoliyati bilan shug'ullangan, yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy yo'nalishda 2 yildan kam bo'lmagan (2 yildan ko'p bo'lganlarga ustuvorlik beriladi) mehnat stajiga ega bo'lishi; g) qonunchilik hujjatlariga muvofiq ta'lim berish huquqidan mahrum etilmagan bo'lishi; d) namunaviy shaxsiy fazilatlariga - intellekt, madaniyatli, ijodiy, xushmuomalalik, vatanparvarlik va tashabbuskorlik qobiliyatlariga ega bo'lishi, mas'uliyat hissi, mustaqil ish tutish xususiyatlariga ega bo'lishi zarur. Tyutorlikka nomzodlar Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektorlar tomonidan tajribali, talabalar orasida katta hurmat va e'tibor qozongan, ma'naviy-ma'rifiy va tarbiyaviy ishlar uslubiyati va amaliyotini chuqur anglab yetgan, pedagogik va psixologik bilim va tayibaga ega bo'lgan professoro'qituvchi va boshqa xodimlar orasidan tanlanib, oliy ta'lim muassasasiga ishga qabul qilish bo'yicha komissiyasiga taqdim etiladi. 19. Ishga qabul qilish komissiya xulosasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan amalga oshiriladi.

VI bob. Tyutorlar ishini tashkil etish 20. Tyutorlar o'quv yili uchun tasdiqlangan ish rejasi (mutasaddi idora va tashkilotlar bilan tuzilgan hamkorlik rejalari) asosida ma'naviy-axloqiy tarbiya va boshqa turdagi ishlarini olib boradilar. Reja bo'yicha ishlar elektron shakldagi tyutorlik jurnalida qayd etib boriladi. 21. Tyutorlar olib borilgan ma'naviy-axloqiy tarbiya va boshqa turdagi ishlari natijalari bo'yicha ma'lumotlarni fakultet dekanining Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha o'rinbosariga har oyda va o'quv semestri yakunida esa yakuniy hisobot shaklida berib boradilar.

Foydalanilgan manbalar:

1. <https://daryo.uz/2021/09/11/ozbekiston-otmlarida-guruh-murabbiyi-instituti-bekor-qilinadi/>
2. <https://abt.uz/blog/yuksak-masuliyat-egalari-tyutorlar-haqida>
3. <https://stict.uz/wp-content/uploads/2021/10/Tyutor-lavozimi-Nizomi-va-Jurnali.pdf>